FAGFORBUNDET

Omstillingskommisjonen
Postboks 8008 Dep
0030 Oslo

Innspill fra Fagforbundet til Omstillingskommisjonen

Omstillingskommisjonen må se kommunen som en viktig strategisk omstillingsaktør

Mange av løsningene som skal sikre at Norge lykkes med omstilling, verdiskaping og opprettholdelse av velferdsstaten skal gjennomføres i kommunene. Kommunene er planmyndighet, tjenesteleverandør, innkjøper, infrastruktureier og samfunnsutvikler. Dette gir kommunesektoren en nøkkelrolle i gjennomføringen av nasjonale mål.

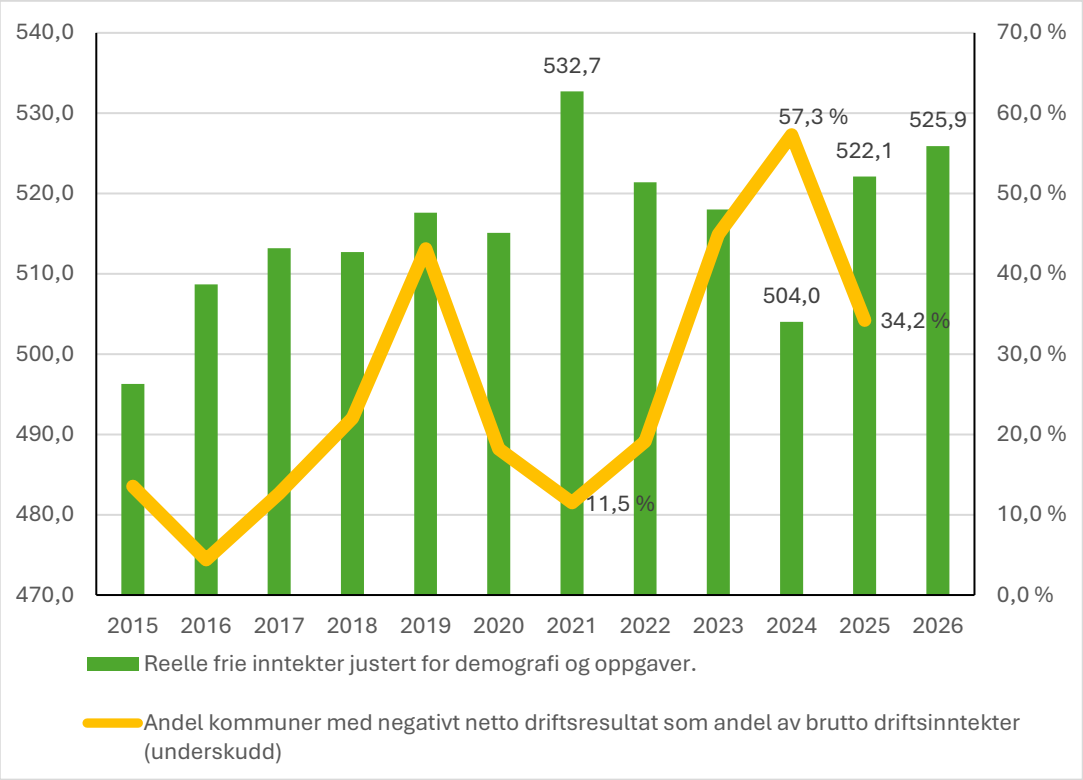
Finansiering av kommunesektoren

Miljødirektoratet har dokumentert at kommuner og fylkeskommuner er avgjørende for gjennomføring og måloppnåelse i 64 av 75 tiltakstyper som er identifisert for å nå klima- og omstillingsmålene. Uten økt innsats fra kommunene vil det være svært vanskelig å nå klimamålene for 2030 og nærmest umulig å nå målene for 2050. For Fagforbundet er derfor hovedbudskapet at kommunene ikke må bli en flaskehals eller «propp i systemet», men gis økonomiske rammer, kompetanse og kapasitet til å være en drivkraft i omstillingen.

For å kunne realisere det er det avgjørende med tilstrekkelige økonomiske rammer for kommunene over tid. Kommuneøkonomien har over lengere tid vært krevende, som har ført til at en stor andel av kommunene har hatt negativt netto driftsresultat. Figur 1 viser utviklingen i det økonomiske handlingsrommet for kommunesektoren[1] og andel kommuner med underskudd. Ikke overraskende gir høyere økonomisk handlingsrom færre kommuner med underskudd. For at kommunesektoren skal kunne ta rollen som en sentral aktør innenfor omstillingen er det avgjørende med et bedre økonomisk handlingsrom.

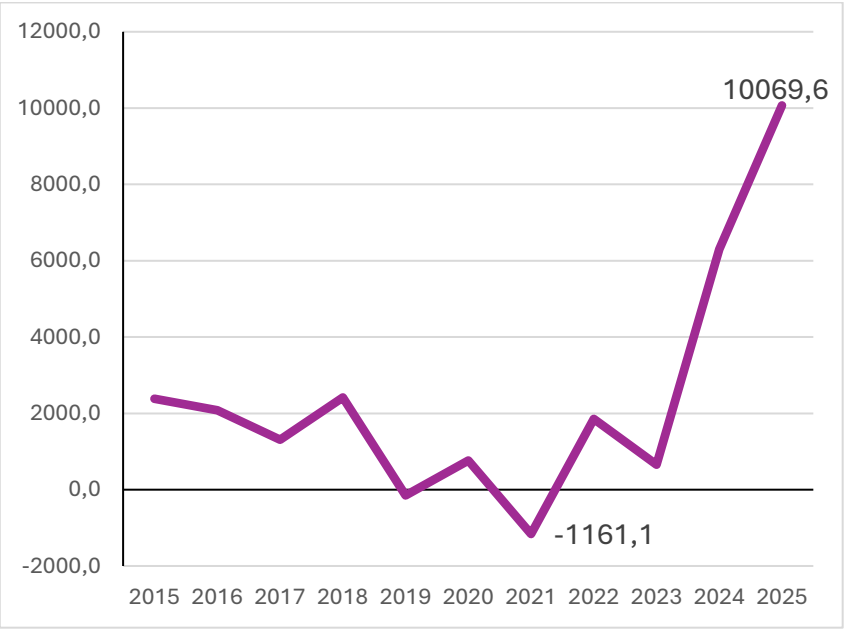
[1] Det økonomiske handlingsrommet viser reelle demografi- og oppgavejusterte frie inntekter for kommuner og fylkeskommuner, dog ikke justert for høyere finansutgifter.

Figur 1. Økonomisk handlingsrom for kommunesektoren og andel kommuner med underskudd (Finansdepartementet, 2026)

Det figur 1 ikke viser er hvordan økte netto finansutgifter reduserte det økonomiske handlingsrommet betraktelig. Figur 2 viser de økte finansutgiftene fra spesielt 2021 til 2025, hvor de økte med til sammen 11.2 mrd. Dette svekker det økonomiske handlingsrommet betydelig.

Figur 2. Netto finansutgifter i mill. kroner – kommuner (SSB, 2026.a)

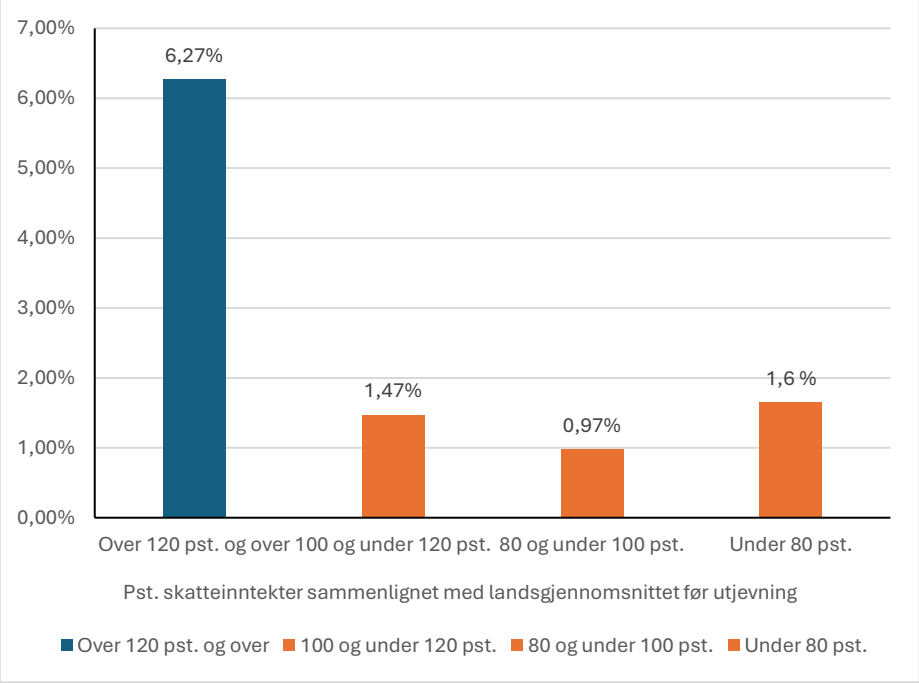

Selv om gjennomsnittlig rente nivå falt fra 4.53 pst i 2024 og til 4.45 pst. i 2025, så har økte rentene økt igjen og i 2. kvartal 2026 er det på 4.55 pst. for kommuneforvaltningen (SSB, 2026.b).

En tommelfingerregel tilsier at en kvarting opp tilsier 1 mrd. i økte netto finansutgifter for kommunesektoren.

Utviklingen over tid har også vært ulik mellom kommunene. Figurer 3 viser netto driftsresultat fordelt på skattenivå før utjevning. Årsaken til at kommunene er fordelt i skatteinntekter før utjevning er at nettopp den størrelsen sier mye om det økonomiske tilstanden til kommunene. Med lave skatteinntekter før utjevning tilsier det også lave inntekter etter utjevning, men lave skatteinntekter skildrer også sosio-økonomiske utfordringer, dermed også høyere utgifter.

Figur 3. Gjennomsnittlig netto driftsresultat fordelt på skattekategorier (SSB 2026 og KS 2026)

Figur 3 viser at det i gjennomsnitt er betydelig bedre resultat blant de skattesterke kommunene, enn de med lavere skatteinntekter før utjevning.

Det er også store økonomiske forskjeller mellom kommuner som gikk med overskudd og de som gikk med underskudd.

Det samla underskuddet for alle kommunene som gikk med underskudd var på -1.86 mrd. (SSB, 2026), mens det var 4 kommuner som gikk med 5.16 mrd. i overskudd, som hadde skatteinntekter over 120 pst. av landsgjennomsnittet før utjevning.

Med et mer effektivt inntektssystem kunne man i stor grad eliminert underskudd hos kommunene. Dette ville vært i tråd med målsettingen ved kommunenes inntektssystem, som er finansiere likeverdige tjenester. Samtidig som, i dette eksemplet, ville de 4 skattesterke kommunene hatt 3.3 mrd. igjen etter at det samlede underskuddet var eliminert. Dette ville også ført til en mer effektiv finansiering av kommunal sektor. Samtidig vet vi at det er behov for å øke ressursene samlet sett til kommunene jmf. endringer i demografien og hvor spesielt helse- og omsorg kan føre til om lag 46 mrd. i økte demografiutgifter fra 2025 til 2035 (NOU 2025:10, s.102)

Samfunnsoppdraget for sirkulær økonomi viser hvorfor kommunene er avgjørende

Samfunnsoppdraget for sirkulær økonomi bygger på at ressursene må brukes smartere, at råvarer må utnyttes bedre og at naturbelastningen må reduseres. Dette er oppgaver som i stor grad skal løses lokalt. Kommunene har ansvar for blant annet:

- avfall og ressursforvaltning, vann og avløp
- arealplanlegging, bygg og eiendom

- teknisk infrastruktur
- offentlige anskaffelser

Sirkulær økonomi er derfor ikke bare næringspolitikk. Det er også kommunepolitikk, arbeidslivspolitikk, energipolitikk og beredskapspolitikk. Dersom Norge skal lykkes med samfunnsoppdraget, må kommunene få virkemidler, kompetanse og handlingsrom til å gjennomføre omstillingen. Fagforbundet bidrar gjerne med kunnskapsformidling på feltet til kommisjonen og også i samarbeid med arbeidsgiversiden.

Fordeling av arbeidskraft

Omstillingskommisjonen peker på at knapphet på arbeidskraft vil bli en av Norges største utfordringer i tiårene framover. Samtidig vil omstillingen av norsk økonomi kreve at arbeidskraft og kompetanse flyttes dit behovene er størst. For store deler av offentlig sektor er utfordringen allerede godt synlig i dag. Kommuner og fylkeskommuner mangler arbeidskraft innen flere samfunnskritiske områder, samtidig som behovene øker.

Vi mangler folk særlig innenfor:

- helse og omsorg
- vann og avløp, renovasjon
- energiforsyning
- tekniske tjenester, beredskap og samfunnssikkerhet

Omstillingskommisjonen bør derfor behandle arbeidskraft som en strategisk ressurs på linje med energi, kapital og naturressurser. Ingen investeringer blir gjennomført dersom kommunene mangler fagarbeidere, driftsoperatører, teknikere og ingeniører.

Omstillingen handler ikke bare om å skape nye arbeidsplasser. Den handler også om å flytte kompetanse dit behovene er størst. Framskrivninger fra SSB viser at det vil være et underskudd av arbeidstakere med yrkesfaglig kompetanse, og spesielt helse- og omsorg fram til 2050 (SSB, 2024). I nåtid er også utfordringen her. Fra 2024 til 2025 var hadde 26 prosent av kommunene et fall i antall helsefagarbeider- årsverk, samtidig som den sentrale demografigruppen 80 år eller eldre økte med 14402 personer i 2025 (SSB, 2026.c). Omstillingspolitikken må derfor kobles tettere til kompetansepolitikken.

Fagforbundet organiserer mange av yrkesgruppene som holder samfunnet i gang hver dag. Vannforsyning, avløp, renovasjon, energiforsyning, transport og brann- og redningstjeneste er alle grunnleggende deler av samfunnets totalberedskap. Uten tilstrekkelig kompetanse og bemanning blir både klimaomstilling, verdiskaping og beredskap vanskeligere å gjennomføre.

Derfor bør Omstillingskommisjonen løfte fram at:

- kompetansepolitikk også er beredskapspolitikk
- samfunnskritiske fag må prioriteres
- yrkesfag må styrkes
- bransjeprogrammer må videreutvikles

- offentlig sektor må kunne konkurrere om arbeidskraften

Finans- og pengepolitikk

I mandatet til kommisjonen står det at «skal Kommisjonen legge rammeverket for finans- og pengepolitikken til grunn», men utøvelsen av både finans- og pengepolitikk påvirker i stor grad ressursutnyttelsen og produktivitetsveksten. Fagforbundet håper at kommisjonen kan i sin tolkning av mandatet også vurdere hvordan utøvelsen av finans- og pengepolitikk påvirker omstillingen og produktivitetsveksten.

Fagforbundets hovedbudskap

- Kommunene må anerkjennes som strategiske omstillingsaktører.
- Kommunene og offentlig sektor må finansieres tilstrekkelig over tid.
- Mange av løsningene på klima-, natur- og omstillingsutfordringene skal gjennomføres lokalt.
- Samfunnsoppdraget for sirkulær økonomi gjør kommunene enda viktigere.
- Fordelingen av arbeidskraft er en av Norges største omstillingsutfordringer.
- Kompetanse som frigjøres i enkelte næringer må kunne brukes i samfunnskritiske sektorer.
- Kompetansepolitikk må sees som en del av både omstillingspolitikken og beredskapspolitikken.

Kilder

Finansdepartementet (2026). Tallene bak figurene. https://www.regjeringen.no/no/statsbudsjett/2026/rnb/tallene-bak-figurene/id3159348/

KS. (2026). Skatteinntekter 2025. https://www.ks.no/fagomrader/okonomi/skatteinntekter/skatteinntekter-i-2025/

NOU 2025: 10. Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi. https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2025-10/id3140593/?ch=1

SSB. (2024). Framskriving av tilbud av og etterspørsel etter utdanning mot 2050 https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/artikler/framskriving-av-tilbud-av-og-ettersporsel-etter-utdanning-mot-2050

SSB. (2026.a). Tabell 12858: Hovedtall for drift, investering og finansiering, kommunekonsern, etter region, år og regnskapsbegrep. https://www.ssb.no/statbank/table/12858

SSB. (2026.b).Tabell 07200: Renter på utestående utlån (prosent), etter sektor, långiver og kvartal https://www.ssb.no/statbank/table/07200

SSB. (2026.c). Tabell Sysselsatte med helse- og sosialfaglig utdanning. 4. kvartal, etter region, fagutdanning, år og sektor https://www.ssb.no/statbank/table/07944

FAGFORBUNDET

Med vennlig hilsen,

Alexander Berg Erichsen
Rådgiver
Politikk og samfunnsavdelingen